

WarHorse

In juni beleeft *War Horse* zijn Nederlandse première in Carré tijdens het Holland Festival, daarna volgt een tournee door Nederland. De handgemaakte paarden worden op het toneel tot leven gewekt door poppenspelers. Onderstaand artikel mochten we overnemen van ons zusterblad Bühnen Technische Rundschau. In Berlijn staat de voorstelling sinds oktober 2013 in het Theater des Westens. Daar sprak Irmgard Berner met hoofd techniek Andreas Dieckmann over de paarden en het werk van de poppenspelers. | DOOR: IRMGARD BERNER |

Spookachtig ziet het eruit, zoals de drie paardengeraamten op het achtertoneel hangen in het felle werklicht, kleurloos, uitgemergeld en een beetje doorschijnend. Des te indrukwekkender zijn de twee prachtige hengsten eronder, een vosbruine en een zwarte. Rechttop en geduldig staan zij in hun stalen frame, alsof zij elk moment kunnen gaan briesen en hun manen schudden. Joey heet de ene, Tophorn de andere. Plotseling beweegt

Joey een oor heen en weer alsof hij een vlieg weg wil jagen. Zijn ogen fonkelen en zijn manen ritselen. Schijn bedriegt: Joey is een pop van gebogen hout en dunne stof die alleen kan bewegen dankzij een vernuftig mechaniek van rubberen bandjes en metalen stangen. Andreas Dieckmann, hoofd techniek van het Theater des Westens, draait aan de kleine hendel van Joey's oor en de oren bewegen zich in de richting van het bezoek. Hij bedient

een lange hendel achter de voorste benen en Joey tilt een been op. De vosbruine Joey valt op door zijn krachtige uitstraling, maar bij de minste beweging ontwikkelt deze levensgrote paardenfiguur een betoverende charme met zijn hoge flanken, gewelfde rug en spitse oren. Op dat moment wordt hij volledig Joey, het 'gevaarte'. En dat terwijl zijn lijf is opgebouwd als een skelet en zijn holle romp de dingen verbergt die hem op het toneel tot

Albert, gespeeld door Philipp Lind, gallopeert met paard Joey over het toneel. | FOTO: © MORRIS MAC MATZEN |

een volbloed raspaard maken, dat ook nog tot het gevoel spreekt. Dan beweegt Joey zijn hoofd op en neer, kijkt vredig voor zich uit en briest.

De paarden zijn de nieuwe sterren van het Berlijnse Theater des Westens. Elke dag staan zij op het toneel. Het zijn echter de poppenspelers, de puppeteers, die de paarden tot leven wekken. Zij versmelten met de paardenlijven en zetten ze in beweging. Drie poppenspelers zijn nodig,

‘De wieg van deze paarden staat bij de Handspring Puppet Company in Kaapstad’

in en bij elk paard, om het te laten lopen. De gewrichten in de voorbenen kunnen met één handgreep worden bediend. ‘Aan de binnenzijde van de voorbenen zitten flexibele stangen met een handgreep,’ zegt Andreas Dieckmann. ‘Daardoor kan het gebeuren dat de poppenspeler aan de

stoffen bekleding van de flank blijft haken zodat die scheurt.’ Wanneer je Joey in de voorstelling in wilde galop over het toneel ziet razen en zijn voorbenen in de lucht ziet gooien, dan is het bijna niet te geloven dat deze fijne constructie al die mechanische capriolen zo goed doorstaat. De ▶

Drie poppenspelers wekken de paarden tot leven, twee van binnen en een van buiten die het hoofd bedient. | FOTO: © MORRIS MAC MATZEN

‘De dieren worden met de hand gemaakt van rotan, leer en aluminium’

poppenspelers leveren een uitzonderlijke prestatie. Dat die grote vierbenige dieren in totaal op tien benen lopen, daar denk je al snel niet meer aan.

War Horse en de oorlog

Nu eerst het verhaal, om te begrijpen wat War Horse tot zo'n bijzondere productie maakt. Het gaat over de hechte vriendschap en trouw tussen mens en dier en over dood en verschrikking tijdens de eerste wereldoorlog, waarin miljoenen soldaten en paarden het leven lieten. Het stuk is gebaseerd op de jeugdroman *War Horse* van Michael Morpurgo, verteld vanuit het perspectief van het paard Joey. Het dramatische verhaal begint in een dorp in Engeland. Boer Ted Narracott koopt op een paardenveiling een veulen dat zich ontwikkelt tot een fijngevoelig jachtpaard. Dit tot grote vreugde van zijn zoon Albert, die het veulen Joey traint. Een hechte vriendschap ontstaat. Als de familie het moeilijk krijgt, moet Joey als trekpaard op het land werken. Dan breekt in 1914 de eerste wereldoorlog uit. Engeland mobiliseert zijn

troepen en vader Ted verkoopt het paard heimelijk aan het leger. Daar ontmoet Joey de zwarte hengst Topthorn, die de leiderspositie veroverd. Als imposante cavaleriepaarden vertrekken ze naar de oorlog, worden samen met de soldaten over het Kanaal verscheept en komen al snel op de slagvelden in het oorlogsgeweld terecht. De jonge Albert lijdt onder het verlies. Hij besluit Joey te gaan zoeken maar slaagt er pas in 1918 in om naar Frankrijk over te steken, waar hij in de regen van bommen en granaten Joey op het spoor komt. 'Niet schieten, alsjeblieft niet schieten', denk je als toeschouwer, wanneer de jongen aan de ene en Joey aan de andere kant van het toneel tussen de frontlinies geraken en steeds weer aan de dood ontsnappen – maar elkaar niet ontmoeten. Dat houdt de spanning erin, terwijl mistflarden over het zwarte toneelbeeld trekken, mensen opduiken, verdwijnen of neergeschoten worden – soldaten, vijanden, vrienden – en de moedige en taaie hengst tot het eind blijft strijden.

War Horse is geen verhaal alleen voor

jonge, paardengekke meisjes. Er wordt geschoten met oorverdovende losse flodders en vanuit een tank die volledig bewapend komt aanrijden, richt en vuurt. Er worden beesten afgeslacht, een van de uitgeputte paarden krijgt de genadestoot vooraan de rand van het podium. Het gebeurt allemaal vlakbij en het is aangrijpend. Om de toeschouwer direct in de handeling te plaatsen is het podium naar voren uitgebouwd, over de drie eerste rijen stoelen heen. Dwars door het publiek is een pad gebaad dat via een hellingbaan uitmondt op het podium. Wanneer Joey hierover door de menigte zittende mensen draaft, is dat een manifestatie van oergeweld.

De Handspring Puppet Company

Zelfs in ruste maken de levensgrote paardenpoppen indruk door het fijne, expressieve handwerk. Maar echt indrukwekkend worden ze wanneer zij in actie komen en in de dynamische encenering vlak voor de toeschouwers langs galopperen. Met genoeg geef je je over aan de illusie dat dit echte paarden zijn. Je leeft mee met de jongen en zijn verdriet, angst en vreugde wanneer hij het veulen Joey, een heuphoge pop die stijf op vier benen

Een gans die het toneel komt opstuiwen doet iedereen opschrikken | FOTO: © MORRIS MAC MATZEN |

wankelt, grootbrengt en uiteindelijk op de rug van het volwassen paard zit. De wieg van Joey en de andere paarden staat in Kaapstad, Zuid-Afrika, bij de Handspring Puppet Company. Deze groep heeft zich gespecialiseerd in het maken van levensechte poppen en hun werkplaats is mede dankzij de paarden in *War Horse* een van de bekendste ter wereld geworden. Op het toneel van het National Theatre in Londen lieten de paarden in 2007 voor het eerst zien waar zij toe in staat waren. Het publiek was dolenthousiast. 'Het vervaardigen van de paarden is langdurig precisiewerk', zegt Andreas Dieckmann. Het duurt ruim een jaar om een complete set te bouwen. De dieren worden met de hand gemaakt van rotan, leer en aluminium. Vooral het buigzame rotan is bijzonder geschikt voor het geraamte, want het is licht en toch sterk, laat zich goed buigen en behoudt zijn vorm. Om de toneelpaarden net zo te laten bewegen als levende paarden, heeft artistiek directeur van Handspring Adrian Kohler zich grondig verdiept in paarden en de precieze volgorde waarin zij bewegingen maken. Die beweging heeft hij tot in de kleinste details op zijn poppen overgebracht en daarom werkt het ook zo goed. Een sprekend detail zijn de oren,

die de emoties van het paard tonen. Is het paard nieuwsgierig of ontspannen, dan zijn de oren naar voren gericht. Zodra het de oren naar achteren legt, bespeurt het gevaar of is het bang. En dat wisselt vaak heel snel. De hoofd-poppenspeler kan de oren met één vinger bedienen - het mechanisme bestaat uit een rubberen band en een kabel die over dezelfde rol lopen maar in tegengestelde richting trekken. Ook de staart heeft zijn eigen hendel. Als daar op gedrukt en getrokken wordt, gaat de staart heen en weer en ritselen de smalle repen stof als echt paardenhaar. De rug van deze 2,40 meter grote en 70 kilo zware hengst bestaat uit aluminium en is stevig genoeg om een ruiter te dragen. De paarden worden steeds verder ontwikkeld, de Berlijnse paarden zijn alweer de vierde generatie. De prijs voor één exemplaar wordt door Stage Entertainment geschat op die van een Mercedes in de S-klasse. Onder de in totaal 18 poppen uit de ateliers van de Handspring Puppet Company is ook een gans, die zich druk snaterend in het gebeuren op de boerderij van de familie Narracott mengt en voor veel gelach zorgt. Een poppenspeler bestuurt de gans met klapperende vleugels en al via een trek- en hefstang.

De poppenspelers

In de holle romp van zowel Joey als Tophorn lopen twee poppenspelers, eentje bij de voorbenen (heart) en eentje onder het achterwerk (hind) die de achterbenen en de staart bedient. De derde poppenspeler loopt aan de buitenkant mee (head). Hij leidt het paard optisch en voert de complexe bewegingen van hoofd en nek uit. Met één hand bedient hij een stuurgreep die vast achter de ogen van het paard is bevestigd, met de andere hand bedient hij aan de buitenkant een flexibele stang om grotere bewegingen te maken, zoals steigeren, maar ook heftig schudden en briesen. In perfecte afstemming galopperen, draven en lopen de drie poppenspelers als een echt paard. De twee binnenspelers moeten ongeveer even groot zijn. Zij zijn met het paardenlijf verbonden via een constructie die zij als een rugzak over de schouders dragen. Het gewicht rust voornamelijk op hun heupen. 'De spelers krijgen tijdens de speelperiode fysiotherapie', zegt Andreas Dieckmann. Het slagen van de voorstelling hangt in hoge mate van hen af. Ook de karakteristieke paardengeluiden komen van de spelers: het hinniken, briesen en snuiven, maar ook het trappelen en schrapen met de hoeven. 'Zij dragen microfoontjes om de geluiden op een goede manier aan de zaal over te brengen,' zegt Dieckmann. 'Dat hebben we langdurig gerepeteerd en bij elke nieuwe bezetting of na een langere onderbreking testen we dat telkens uitvoerig.' De kostuums van de poppenspelers zijn qua kleur afgestemd op de paarden, roestbruin voor Joey, zwart voor Tophorn. De spelers dragen laarzen met riemen en een echt rijkostuum. Het is niet de bedoeling hen te verstoppen, ze zijn een camouflage-achtig onderdeel van het hele paardenlijf en het resultaat is onwaarschijnlijk realistisch. Naast Joey en Tophorn zijn er drie paarden die door één poppenspeler worden gedragen. Dit zijn de drie van het achtertoneel die op verschillende manieren worden ingezet. Nu eens stellen zij 'een heleboel paarden' voor bij de militaire keuring na het uitbreken van de oorlog, later zijn het halfdode strijdpieren in de oorlog. Er zijn ook poppen die op ruiters lijken en door poppenspelers meege dragen worden als soldaten bij de eerste veldslag. Joey en Tophorn zijn vrijwel de hele tijd op het ►

De sterren van *War Horse*, de paarden Thorntop en Joey. | FOTO: © MORRIS MAC MATZEN |

toneel. Totdat Tophorn sterft. Dat hebben we hier dan verklapt. Heel veel moeite en aandacht gaat ook zitten in de verzorging van de paarden bij de dagelijkse voorbereiding op de voorstelling. Onderdelen gaan kapot door slijtage, zoals de dunne rubberbandjes aan de gewrichten of de rubberen schokdempers die het zwaar te verduren krijgen. 'Net als bij auto's hebben we een checklist gemaakt en voeren we preventief onderhoud uit,' zegt Dieckmann. 'Voor de middag houdt een dagploeg zich met niets anders bezig dan dat. Zij controleren de benen, de assen, het rubber.' 's Middags repeteren we, dan is er geen tijd meer voor grotere reparaties.'

Toneelbeeld: plattelandsleven en oorlogstaferelen

Het toneelbeeld is eenvoudig en beperkt, een slagveld, het grootste deel van de voorstelling speelt immers tijdens de eerste wereldoorlog. Het ontwerp is van de Britse decorontwerpster Rae Smith. De toneelvloer ligt erbij als zwart verbrande aarde, daarboven zweeft een lichtgrijze wolk in de vorm van een heel groot afgescheurd stuk papier. Dit is het projectievlak waarop animatiefilms met schetsen van Rae Smith worden geprojecteerd. Zij duiden niet alleen de plaats van handeling en oorlogstaferelen aan, maar zorgen ook voor grote dynamiek en soms razendsnelle wisseling tussen slagveld- en andere scènes, van het schilderachtige Devon in Zuidwest-Engeland tot in de loopgraven van Noord-Frankrijk. In het tweede deel strijdt Joey

tegen een tank, bestuurd door poppenspelers, die over hem heen probeert te rijden. Overige decorstukken zijn een kanonwagen, een deur en raam als boerderijhuis, dat is alles. Ook de hijstechniek is beperkt, in de voorstelling worden acht elektrische trekken gebruikt. De zwarte ruimte kan zijn afmetingen variëren met drie grote, in hoogte en diepte verplaatsbare shutters. Een zanger begeleidt de scènes, soms als

verteller, soms als commentator tijdens de overgangen. In twee of drie scènes zingt het hele ensemble, verder is het gewoon toneel met muziek op band. Geen musical. 'Voor het Theater des Westens is dit onbekend terrein,' zegt Dieckmann en dat geldt ook voor het spartaanse, abstracte toneelbeeld. 'Persoonlijk vind ik het een geweldige theatervorm, omdat met kleine dingen een groot effect wordt bereikt. Het is het soort ambachtelijk toneel waar ik een groot liefhebber van ben.'

Daar zit je dan en denkt: 'asjeblijft, niet schieten!' Of aan het begin, wanneer de jonge hengst onder gejoel van dorpsbewoners voor de veel te zware ploeg gespannen wordt en bijna in elkaar stort: ik hoop dat hij het haalt. Een imposante scène is ook die waarin Joey voor het eerst het trotse zwarte paard Tophorn ontmoet en zij zich allebei hooghartig opstellen, naar elkaar uithalen, zich groot maken, trappen en in een geraffineerde choreografie de rangorde bepalen. De hele encenering maakt van *War Horse* meeslepend theater. Maar vooral de sensationele paardenpoppen zorgen voor een grootse, tijdloze theaterbeleving. ◀

Vertaling Aaltje Atsma

War Horse beleeft op 14 juni zijn Nederlandse première dankzij een samenwerking tussen Koninklijk Theater Carré, Stichting Theateralliantie en Holland Festival, met ondersteuning van de VandenEnde Foundation.

Op de internationale site staan videofilmjes met beelden uit de voorstelling en een interview met de makers van de Handspring Puppet Company.
www.warhorseonstage.com

Fijn handwerk met aluminium, leer en rotan: het paardenlichaam wacht op de opkomst
| FOTO: © MORRIS MAC MATZEN |